

ЧЕТВЪРТО ТЕОЛОГИЧЕСКО СЛОВО: „ЕДИН Е ВАШИЯТ УЧИТЕЛ — ХРИСТОС“

БОНАВЕНТУРА

1. „Един е вашият Учител — Христос“ (Мат. 23:10). В тези слова се прогласява, че първоизточник на познавателното просветление е Христос, „Който, бидейки сияние на славата и образ на Неговата ипостас, и държейки всичко с мощното Си слово“ (както е речено в Посланието до евреите, 1:3), е извор за всяка мъдрост, съгласно реченото у Иисуса Сирахов (1:5): „Извор на премъдростта е словото на Бога Всевишни“. Сам Христос е извор на всяко правилно познание. Той е „пътят, истината и животът“ (Иоан 14:6). Наистина, три са степените на сигурното и правилно познание, както казва и Хуго в „За тайнствата“: „Три са степените, по които се придвижва вярата, по които тя възхожда и достига до съвършенството: първа е изборът на благочестива любов, втора — доказателството чрез разума, трета — постигането на истината.“ В съответствие с това три са и, очевидно, начините на познание: първо, чрез достоверността на благочестивото съгласие; второ, чрез непоклатимостта на сигурното разсъждение; трето, чрез яснотата на непорочното съзерцание. Първият е ориентиран спрямо достойнството на вярата, вторият — спрямо дара на разума, третият — спрямо блаженството на чистосърдечието. И тъй, ако налице са три различни вида познание — чрез вяра, умозаклучаване и съзерцание, — Христос е източник и причина на всички тях, и то така, че източник на първото е като *път*, на второто — като *истина*, на третото — като *живот*.

2. Според това, че е *път*, Христос е учител и източник на познанието чрез вяра. Това познание се осъществява по два пътя — чрез откровението и чрез авторитета. Защото, както заявява Августин в „За ползата от вярата“ (11), „*онова, което разбираме, дължим на разума; онова, в което вярваме — на авторитета*“. А не би имало авторитет, ако не бе той предхождан от откровението; поради което във второто послание на Петра (1:19–21) е речено: „*Освен това имаме по-достоверно нещо — пророческото слово, на което добре правите, че давате внимание като на светило, което свети на тъмно място*.“ Тук апостолът има предвид авторитетността на пророческото слово, и прибавя аргумента за това: „*Защото никога по човешка воля не е изречено пророчеството, но от Дух Светий просветявани са говорили светите Божи човещи*.“ И щом е тъй, че по тези два пътя се

стига до познание чрез вяра, то това не може да стане без благодатността на Христа, който е източник на всяко откровение, доколкото прихожда в ума ни, и твърдина на всякой авторитет, доколкото прихожда в плътта ни.

3. А дошъл е в ума той като светлината, открила всички пророчески видения, съгласно реченото у Даниила (2:22): „Той открива, що е дълбоко и съкровено, знае, що е в мрака, и светлината живее с Него“; сиреч светлината на божествената мъдрост, която е Христос, според думите на Иоана: „Аз съм светлината на света; който Ме последва, не ще ходи в мрака“ (8:12), и още: „Докле имате светлината, вярвайте в светлината, за да бъдете синове на светлина“ (12:36); понеже, както е речено пак у Иоана (1:12): „На вярващите в Неговото име даде възможност да станат чедра Божи“. Без тая светлина, която е Христос, никой не може да проникне в тайнствата на вярата. Затова в „Премъдрост Соломонова“ (9:10–17) за самата мъдрост е казано: „Прати я от светите небеса, прати я от престола на славата Си, за да ми спомага в трудовете ми, и за да зная, какво е благоугодно пред Тебе... Защото кой човек може да познае Божиите намерения? Или кой може разбра, какво е угодно Господу?“, та чак до думите: „А волята Ти кой би познал, ако не беше дарувал премъдрост и не беше пратил отгоре Твоя Свети Дух?“. От което може да се разбере, че до сигурна вяра можем да стигнем единствено чрез пришествието на Христа в ума ни.

4. И дошъл е в плътта като слово, потвърждаващо всички пророчески изречения, съгласно реченото на евреите (Евр. 1:1–2): „Много пъти и по много начини говори“, та до: „чрез Когото сътвори и вековете“. Защото сам Христос е словото на Отца, пълно със сила, съгласно думите от „Еклезиаст“ (8:4): „Дето е думата на царя, там е властта; и кой ще му каже: Какво правиш?“ И той е словото, пълно с истина, защото е самата истина, съгласно реченото у Иоана (17:17): „Освети ги чрез Твоята истина“. Защото: „Твоето слово е истина“. Глоса: „чрез истина“, сиреч чрез мен, който съм истината; а това ни разкрива, като добавя: „Твоето слово е истина“, сиреч „аз съм истината“; „слово“ на гръцки е логос, а на латински — вербум. Та тъй, понеже авторитетът се дължи на могъщата и достоверна реч, а Христос е Словото Божие, а значи и силата Божия и мъдростта Божия, в него именно се основава, укрепва и усъвършенствува непоклатимостта на всяко авторитетно изказване.

5. Затова цялото автентично Писание и проповедниците му насочват поглед към приходящия в плът Христос като в основата на цялата християнска вяра, съгласно реченото в първото послание до коринтяните (3:10–11): „По дадената ми от Бога благодат, аз, като мъдър първостроител, положих основа. . . Обаче друга основа никой не може да положи, освен положената, и т. н.“. Защото Христос е основата на цялото автентично учение, на апостолистическото и пророческото, съгласно двата Завета — Новия и Вехтия. Поради което в посланието до ефесяните (2:20) е речено: „Утвърдихте се върху основата на апостолите и пророците,

и майки Самия Иисуса Христа за крайъгълен камък“. Ясно е, значи, че Христос е учителят на познанието чрез вяра, и то доколкото именно е *път*, съгласно двойното си пришествие — в ума и в плътта.

6. Той е учител и на познанието чрез разум, и то доколкото е *истина*. Защото научното познание изисква непременно неизменна истинност на познаваемия предмет и непогрешима определеност за познаващия човек. Наистина, всичко, което се знае, е необходимо в самото себе си и е сигурно за знаещия го. Ние знаем тогава, „когато стигнем до заключението, че познаваме причината за дадено нещо, сиреч причината, поради която това нещо съществува, и когато знаем, че е невъзможно причината му да е някоя друга“ (Аристотел, „Втора аналитика“, 12).

7. И тъй, от страна на познавания предмет се изисква неизменна истинност. Взета сама по себе си и в абсолютен смисъл, сътворената истина не е такава, доколкото всичко тварно е променливо и изменчиво; а такава е творящата истина, която притежава пълна неизменност. Затова в псалома (101:26–28) е речено: „В началото Ти, Господи, си основал земята“, до: „Твоите години няма да се свършат“. А това, както казва апостол Павел в посланието си до евреите (1:10), се отнася за Сина Божи, който е словото, изкуството и разумният план на всемогъщия Бог, а със самото това — и вековечната истина, съгласно думите от псалома (118:89): „Твоето слово, Господи, е навеки утвърдено на небесата; Твоята истина е от род в род.“ Тъй като нещата имат битието си в собствения си род, също в ума, а и във вечния божествен план; тъй като, освен това, в първите два случая битието им съвсем не е непроменливо, ами е такава едва в третия, сиреч доколкото те са във вечното Слово: излиза, че нищо не може да стори нещата свършено познаваеми, ако не присъства Христос, Божият Син и наш учител.

8. Затова Августин казва във втора книга на „За свободното произволение“ (12, 33): „Не можеш да отречеши, че има неизменна истина, съдържаща в себе си всичко, дето е неизменно истинно, и за която не можеш да речеши, че е твоя или моя, или пък на някой човек, ами тя е по-скоро обща и предоставена едновременно на всички, дето съзерцават неизменните истинни предмети.“ Същото се съдържа и в четиринадесета книга на „За Троицата“ (15, 21): „Когато нечестивите люде съзрат правилата, според които „всички трябва да заживеят“, къде именно ги съзират? Не, разбира се, в собствената си природа, понеже те несъмнено ги виждат в ума си, а умовете им — както се знае — са променливи, а пък неизменните правила вижда само онзи, който може да види в тях и този факт; не и в предположеността на ума си, щом става дума за правила на справедливостта — защото ако и неправедният трябва да узнае, що е справедливо, нали в него трябва да има нещо, което самият той не притежава? Та къде са записани тия правила, ако не в книгата на оная светлина, наречена истина, от която произлиза всеки справедлив закон и от която идва справедливостта в сърцето на човека — не като пренесена отнякъде си, ами като отпечатана в него.“ Същото е казано още в „За истинната религия“, в книга шеста на „За музиката“ и в „Равносметката“.

9. На второ място за такава познание се изисква и сигурност от страна на познаващия. Такава не може да дойде от онази част, която може да се заблуждава, или от онази светлина, която може да се помрачи. Такава е светлината не на сътворения разум, ами на несътворената Мъдрост, която е Христос. Затова и в „Премъдрост Соломонова“ (7:17 сл.) е речено: *„Сам Бог ми дарува истинско познание на това, що съществува, за да позная строежа на света и действието на стихиите, началото, края и средата на времената.“* И сетне: *„Научи ме премъдростта, художница на всичко.“* И добавя обяснението: *„Тя е дихание на Божията сила и чист излив на славата Вседържителева, затова нищо осквернено не ще влезе в нея. Тя е отраз на вечната светлина, чисто огледало на величието Божие. . . Тя е по-хубава от слънцето и превъзхожда множеството звезди; в сравнение със светлината тя е по-горе. Тя стига мозъци от край до край и благо нарежда всички неща.“* Затова Иоан (1:9) казва: *„Съществуваше истинската светлина, която просветява всеки човек, и т. н.“*, към което гласата отбелязва, че „не е истинска светлината, която свети не от себе си, а от другаде“.

10. Така че светлината на сътворения разум е недостатъчна за сигурното познание на която и да е вещ, ако я няма светлината на вечното Слово. Затова Августин заявява в първа книга на „Монолози“ (8, 15): *„Както в слънцето могат да бъдат забелязани, тъй да се каже, три неща — че е, че грее, че осветява, тъй и в сам по себе си свършено тайнствения Бог има три неща — че той е, че познава, че прави познаваеми другите предмети.“* Затова и малко по-напред той подхвърля: *„Както земята не може да бъде видяна, ако не бъде осветена от светлина, тъй и съдържанието на научните дисциплини не може да бъде познато (дори когато човек признае без колебание пълната познаваемост на подобни истини), ако то не бъде осветено от Бога като от негово слънце.“* Освен това, в последната глава от дванадесетата книга на „За Троицата“, където разказва за момчето, отговорило правилно без учител на един въпрос по геометрия, и където отхвърля като неистинно Платоновото положение, според което душите са снабдени със знания още преди да се втекат в телата, Августин пише: *„По-скоро трябва да вярваме, че природата на разумната душа е сътворена такава, че да зависи от умопостигаемите неща съответно на установения от Създателя естествен порядък и да ги вижда в някаква своеобразна нетелесна светлина, също както с телесните си очи вижда онова, което ѝ се представя в телесната светлина. А душата е сътворена способна да възприема и да се нагажда към оная светлина.“* А каква е въпросната светлина, е казано във втора книга на „За свободното произволение“: *„Онази красота на истината и мъдростта, която нито отминава с времето, нито прехождат от място на място, нито угасва нощем, нито се губи в сянката, нито е подвластна на сетивата телесни, е близка за всички в целия свят, които са се обърнали към нея и са я възлюбили. Тя е вековечна, никъде не е, ала и никъде не липсва; отвън напомня, отвътре поучава; никой*

не съди за нея, ала без нея никой не може да съди. От това става ясно, че тя без съмнение е по-могъща от нашия ум, защото отделните умове стават мъдри тъкмо от нея и съдят не за нея, а ми чрез нея за всичко останало.“ Същото е казано в „За истинната религия“, в осма книга на „За Троицата“ и в „За учителя“, където цялата книга доказва заключението, че един е нашият учител — Христос.

11. Най-сетне, като живот Христос е учител по съзерцателно познание. В него душата действа по два начина, съответно на двете различни пасбища, вътрешното на божествената Христова природа и външното на човешката му природа. Съответни на двете природи два са и начините на съзерцание — влизане и излизане; до тях се достига единствено чрез Христа. Затова и сам той казва у Иоана (10:9): „Аз съм вратата: който влезе през мене, ще се спаси, и ще влезе, и ще излезе, и паша ще намери.“

12. Влизането към Христа е доколкото той е Слово несътворено и ангелско ястие, както е речено у Иоана (1:1): „В начало беше Словото“. За това влизане става дума и в псалома (41:5), съгласно един друг превод: „Ще вляза в чудесната ти палатка, в дома Божи с радостния и славословен глас на празнуващото множество.“ Това е казано за небесния Ерусалим, в съзерцанието на който никой не встъпва, освен ако не бъде въведен чрез Словото несътворено, което е Христос. Затова Дионисий казва в първа книга на „За небесната йерархия“: „Значи Исуса ще призовем, светлината Отцова, сиреч истинната светлина, осветяваща всеки човек, дошъл на тоя свят, светлината, чрез която имаме достъп до източника на светлините, Отца; ще се взрем — доколкото е възможно — в просветленията, предадени ни в Светото Писание от Отца; ще съзрем — според силите си — йерархиите на небесните духове, които са ни открити чрез просветленията на Писанието по начин символичен и аналогичен; ще лицезрем с нематериални и незаслепени очи изначалното и свръхизначално сияние на Отца.“

13. Излизането към Христа е пък доколкото той е Слово въплътено и мляко за децата, както е речено у Иоана (1:14): „И Словото стана плът и живя между нас.“ За това изхождане става реч в „Песен на песните“ (3:11): „Излезте, дъщери сионски, и погледайте цар Соломона с венеца, с който го е увенчала майка му в деня на сватбата му, в радостния за сърцето му ден.“ Този венец, с който истинският миротворец Соломон е увенчан от майка си, е непорочната плът, дете Христос е приел от Дева Мария и която е назована „годежен венец“, понеже чрез него Христос се сгодява за Църквата, създадена от реброто му, както Ева — от реброто Адамово. Чрез него се пречиства, осветява и усъвършенствува цялата църковна йерархия; и затова той трябва да бъде разглеждан като животворящото пасбище на цялата Църква, както е речено и у Иоана (6:55): „Защото плътта Ми е наистина храна, и кръвта Ми е наистина питие.“ Поради което и е добавено: „Който яде Моята плът и пие Моята кръв, пребъдва вовеки.“

14. Тъкмо това се твърди и в книгата „За душата и духа“: „Двоен е живо-

тът на душата — един, чрез който живее в плътта, и друг, чрез който живее в Бога. Две са, следователно, сетивата в човека — едното вътрешно, а другото — външно; и всяко от тях се опира на свое собствено благо: вътрешното сетиво — на съзерцанието на божествената, външното — на съзерцанието на човешката природа. Ето защо и Бог е станал човек, за да стори блажен в себе си целия човек, който, влизайки или излизайки, ще намери паша в Създателя си — навън, в плътта на Спасителя, и навътре, в божествеността на Твореца.“ Тук влизането към божествеността и излизането към човешката природа не е нищо друго, освен възхождение към небето и низхождение към земята, каквото става чрез Христа като чрез стълбата, за която говори книгата „Битие“ (28:12): „И видях сън: ето, стълба, изправена на земята, а върхът ѝ стига до небето, и Ангели Божии се качват и слизат по нея.“ Под стълбата се разбира Христос, под качването и слизането на ангелите — просветлението на човеците, дето възхождат и низхождат в съзерцанието. Тук става дума още за двата вида съзерцание посредством вътрешния и външния прочит на изписаната откън и откътре книга, за която разказва „Откровението на Иоана“ (5:1.3.5): „И видях в десницата на Оногова, Който седеше на престола, книга, написана откътре и откън, запечатана със седем печата.“ И сетне: „И никой не можеше, нито на небето, нито на земята, нито под земята, да разгърне книгата, нито да я гледа.“ И след това: „Ето, лъвът, който е от Иудиното коляно, може да разгърне книгата и да снесе седемте ѝ печата.“ Та ако учител в собствения смисъл на думата трябва да се нарече онзи, който е разгърнал книгата и е снел печатите ѝ, а такъв е единствен Христос, който е и лъв възправящ се, и жертвен агнец, то ясно е, че „един е нашият учител — Христос“ във всякоя разновидност на познанието, доколкото той е „пътят, и истината, и животът“.

15. От казаното се проясняват както редът, тъй и водачът по пътя към мъдростта. Редът е в това, да се тръгне от непоклатимостта на вярата и да се върви през яснотата на разумното разсъждение, за да се стигне до сладостта на съзерцанието. Тоя ред сочи Христос, като казва: „Аз съм пътят, и истината, и животът“. И тъй се изпълва реченото в „Притчите“ (4:18): „Пътеката на праведните е като лъчезарно светило, което свети все повече и повече досред пладне.“ Тоя ред са спазвали светите отци, следвайки думите на Исаия (7:9), които гласят в един друг превод: „Ако не вярвате, няма да разберете.“ Тоя ред са пренебрегвали философите, които, загърбвайки вярата и основавайки се изцяло на разума, не са съумели да стигнат до съзерцанието; защото — както казва Августин в първа книга на „За Троицата“ — „слабо е острието на човешкия ум и неспособно е да бъде насочено от тази толкова превъзходна светлина, ако не бъде очистено чрез праведността на вярата“.

16. Ясно е, следователно, кой е учителят и водителят ни към мъдростта. Това е Христос, който насочва и подпомага разбирането ни — и то не само изобщо, както прави това и с всички дела на природата, не само

специално, както прави това с вършените по благодат или добродетел дела, които ни се вменяват в заслуга, ами по някакъв начин, който е междинен сред двата споменати. За да разберем това, трябва да отбележим, че тварите се уподобяват на Бога по три начина. Едни се уподобяват Богу като негова следа, други — като негов образ, трети — като негово подобие. Следата означава приравняването към Бога като към причиняващ принцип; образът — приравняването към него не само като към принцип, ами и като към задвижващ обект. „*Душата* — казва Августин в четиринадесета книга на „За Троицата“ (8, 11) — *е образ Божи именно доколкото е способна да го приеме и да му е причастна*“, има се предвид чрез познанието и любовта. А подобие се отнася към Бога не само от гледна точка на това, че той може да е принцип или обект, ами и защото той е изсипан над нас дар.

17. И тъй, в делата на творението, които са му присъщи доколкото то е следа Божия (каквито са изобщо действията на природата), Бог съдействува като принцип и причина. В онези, които са му присъщи доколкото то е образ (каквито са интелектуалните действия, чрез които душата постига самата неизменна истина), съдействува като обект и основание за движението. А пък в онези, които са му присъщи доколкото то е подобие (каквито са деянията, заслужаващи награда), съдействува като изсипан над нас дар на благодатта. Затова Августин казва в осма книга на „За Божия град“ (4), че „*Бог е причина за съществуването, основание за разбирането и ред на живеещото*“.

18. Когато обаче се казва, че той е основание за разбирането, това не бива да се схваща така, като че той е единственото, очевидно и цялостно основание за разбирането. Защото ако беше единственото основание, не би имало разлика между познанието в науката и познанието в мъдростта, нито между познанието в Словото и познанието в собствения му род. Освен това, ако беше самоочевидно основание, не би имало разлика между познанието по пътя и познанието в родината, което несъмнено е неправилно, понеже едното е „лице в лице“, а другото — „смътно, като през огледало“, тъй като нашето мислене в статуса ни на пътници не може да мине без сетивни фантазми. Най-сетне, ако беше цялото основание, нямаше да имаме нужда да приемаме никакви видове, за да познаем каквото и да било; а това явно е невярно, защото загубим ли едно сетиво, неизбежно загубваме и една наука. Наистина, макар според Августин душата да е свързана с вечните закони, доколкото някак докосва с върха на действащия интелект и с най-горната част на разума оная светлина, няма съмнение, че е истинно реченото от Философа — а именно, че познанието се поражда в нас по пътя на сетивата, на паметта и опита, от което се образува в нас онова общо, което е принципът на изкуствеността и знанието. Затова Платон, който помества цялото сигурно знание в умозримия или идеален свят, с право е упрекван от Аристотел — не защото той утвърждава съществуването на идеи или вечни основания (за това Аристотел го хвали), ами защото, презирайки сетивния свят, пожелал да възведе към тия идеи цялата

сигурност на познанието. Приемайки това, той изглежда да стабилизира пътя на младостта, следващ вечните основания, ала разрушава пътя на науката, следващ тварните основания. Именно този път укрепва Аристотел, пренебрегвайки гореназования. Затова и изглежда, че сред философите на Платон е дадено словото на мъдростта, а на Аристотел — словото на науката. Защото първият най-напред се взира в във висшето, вторият пък — в низшето.

19. А и едното, и другото, сиреч словото на мъдростта и това на науката, Светият Дух е дарил на Августин, най-превъзходния тълкувател на Светото Писание, и то по достатъчно превъзходен начин, както се вижда от съчиненията му. По още по-превъзходен начин това е станало при Павел и Мойсей, при първия като служител на закона-образец, при втория като служител на закона на благодатта. Защото за Мойсей е речено в „Деянията на апостолите“ (7:22), че „научен биде на всичката мъдрост египетска“, а пък на планината му е било заповядано: „Гледай и постъпвай според образаца, показан ти на планината“. Що се отнася до Павел, той сам казва за себе си, че не показвал пред простите люде нищо от себе си, „освен Исуса Христа, и то Исуса Христа разпнат“, въпреки че „мъдрост“ проповядвал „между съвършените“, както е речено в първото послание до коринтяните (2:2–6). Тая мъдрост той научил тогава, когато — съгласно второто послание до коринтяните, глава дванадесета — бил грабнат и отнесен на третото небе. Най-превъзходно присъствуват обаче словото на мъдростта и словото на науката в Господа Исуса Христа, който е първият законодател, бидейки съвършеният странник и същевременно богосъзерцател. Затова той единствен е първият магистър и учител наш.

20. Именно като първи магистър той най-пръв и трябва да се почита, да се изслушва и разпитва. Най-пръв трябва да се почита, като нему се дава почетното название на учителя, както е речено у Матей (23:8): „А вие недейте се нарича учители; защото един е вашият Учител — Христос, а всички вие сте братя.“ Наистина, той пожелал да запази за себе си почетното име „учител“, съгласно думите у Иоана (13:13): „Вие ме наричате Учител и Господ, и добре казвате, понеже сам такъв.“ А трябва да бъде почитан той не само на думи в реченията, ами и реално, като му подражаваме, поради което и сам той добавя: „Ако Аз, Учител и Господ, ви умих нозете, и т. н.“ Защото, както е речено у Лука (14:27), „който не върви след Мене, не може да бъде Мой ученик“.

21. И в него най-напред трябва да се вслушваме със смирена вяра, съгласно Исаия (50:4): „Господ Бог Ми даде език на мъдри, за да мога с думи да подкрепя изнемогващия; всяка заран Той пробужда, пробужда ухото ми, за да го слушам като учител.“ Два пъти казва „пробужда“, защото не стига ухото ни да се пробуди за разбиране, ако не се е пробудило за послушание. Поради което у Матей (13:43) е речено: „Който и ма уши да слуша, да слуша.“ Защото Христос ни поучава не само със слово, ами и с пример; и затова не е съвършен слушателят, който не съобразява разбиранията си

с изреченото и послушанието си — със стореното от него. Затова при Лука (6:40) четем: „Всеки ще се усъвършенствува, ако е като учителя си.“

22. И в него най-напред трябва да питаме, но с желанието да се научим, а не като любопитните и невярващите, които го питат, за да го изкушат, както е речено у Матея (12:38–39): „Тогавя някои от книжниците и фарисеите отговориха и рекоха: Учителю, искаме да видим личба от Тебе“. Те били виждали личби и още ги виждали, и въпреки това все още искали личби, за да стане ясно, че людското любопитство е безгранично и не заслужава да стигне до истината. Затова на тия било отговорено, че „личба няма да им се даде, освен личбата на пророк Иона“. Не по тоя начин трябва да питаме Исуса, ами със старание да узнаем, както го е попитал Никодим, за когото се казва (Иоан 3:2), че „дойде при Исуса нощем и Му рече: Рави, знаем че си учител, дошъл от Бога, и т. н.“; и се добавя, че Христос му открил тайната на вярата, защото той не дирил личби за сила, а свидетелства за истина.

23. Тоя учител трябва да питаме за онова, що се отнася до науката, обучението и добротата, съгласно думите на псалома (118:66): „Научи ме на доброта, обучение и наука.“ Науката се състои в познанието за истината, обучението — в избягването на злото, добротата — в избора на доброто. Първото се отнася до истината, второто — до светостта, третото — до любовта. Та трябва да го питаме за нещата, отнасящи се до истината на науката, но не за да го изкушаваме, както го изкушавали — според Матея (22:16 сл.) — учениците на фарисеите: „Учителю, знаем че си справедлив и истински поучаваш, и т. н.“. И понеже със зла умисъл го питали, отговорено им било: „Що ме изкушавате, лицемери?“ На добрия въпрос обаче отговорът бил истинен: „Отдайте кесаревото кесарю, а божите — Богу.“ На второ място трябва да го питаме за нещата, отнасящи се до светостта на обучението, както го е попитал юношата у Марка (10:17): „Учителю благий, какво да сторя, за да наследя живот вечен?“ И му било отговорено да спазва заповедите, а ако иска да бъде съвършен, да следва съветите, в които е съвършеното нравствено обучение, защото благодарение на тях избягваме онова, що ни пробужда към грях. И да го питаме трябва за нещата, отнасящи се до любовта и добрата воля, по примера на законника у Матея (22:36–37): „Учителю, коя заповед е най-голяма в закона? А Исус му отговори, възлюби Господа, Бога твоего, с всичкото си сърце, в всичката си душа и с всичкия си разум, и т. н.“, и пак там му посочва, че „изпълнение на закона е любовта“.

24. Тия три неща трябва да питаме от Христа като учител; според тях е подреден целият Христов закон, и затова според тях трите трябва да се подреди и учението на оня учител, който е същевременно и слуга — за да му бъде достойно поверена преподавателската дейност, подчинена на оня върховен учител. Защото взетият на служба учител трябва да държи под око науката за истината на вярата, съгласно реченото в първото послание до Тимотея (2:7): „Истина казвам, не лъжа: аз съм учител на езичниците

във вярата и истината.“ Откъдето пък идва реченото у Петра, във второто послание (1:16): „*Защото ние ви явихме силата и пришествието на Господа нашего Иисуса Христа не като следвахме хитро измислени басни, а като станахме очевидци на Неговото величие.*“

25. Под око трябва да държи и обучението в светостта на душата, съгласно думите от второто послание на апостол Павел до Тимотея (1:11–12): „*Поставен съм аз проповедник, апостол и учител на езичниците, за което и така страдам*“; понеже, както е казано в Притчите (19:11): „*учението на човека се познава чрез търпението му*“. Защото, както глупакът не бива да учи на мъдрост, тъй и нетърпеливият не бива да учи на търпение, нито пък лишеният от самообладание да учи на него. Понеже в областта на нравите примерите са по-силни от думите.

26. Под око трябва да държи и благожелателната любов към Бога и ближния, съгласно последната глава на „Еклезиаста“ (12:11): „*Думите на мъдреците са като остени, и като забити гвоздеи са техните изречения, дадени чрез съветите на учителите от единия Пастир*“. Тия, казвам, думи са думите на любовта, които проникват вътре в сърцето; и те „*са дадени от единия Пастир*“, понеже, ако и божествената любов да се възхвалява и препоръчва с думите на мнозина, именно според свидетелството на двата завета, тя все пак ще се внушава от едното Слово, което е пасбището и пастирът на всички. Затова и всички думи произлизат все от същото Слово, и пак към него са насочени; затова и се казва именно, че те са дадени чрез съветите на учителите, които са проумели Словото. И тъй като всички учители по християнския закон трябва да държат като цел връзката на любовта, мненията им трябва да съвпадат. Затова в посланието на Иакова (3:1) четем: „*Братя мои! Недейте мнозина става учители*“, което не е речено, за да им забрани да се съобщават с дара на науката: защото в „Числа“ (11:29) Мойсей казва: „*О, да бяха всички от народа Господен пророци, и да им пратеше Господ Своя Дух.*“ А в първото послание на Петра (4:10) е речено: „*Служете един другиму, всеки с оная дарба, и т. н.*“ А горните думи са казани, за да няма много и различни едно от друго мнения, а всички да твърдят едно и също, както следва от първото послание до коринтяните (1:10): „*Моля ви, братя, в името на Господа нашего Иисуса Христа, да говорите всички едно и също, и да няма помежду ви разцепления, и т. н.*“

27. Защото разногласието в мненията има корена си в надменността, съгласно реченото в „Притчите“ (13:10): „*От високомерие произлиза раздор*“; и то на свой ред поражда объркване, съгласно първото послание до Тимотея (6:3–5): „*Който поучава иначе и не върви по здравите думи на Господа нашего Иисуса Христа и по учението за благочестие, той е помрачен от гордост, нищо не знае и е болен за празни разисквания и словопрения, от които произлизат завист, хули, лукави подозрения, зловредни препирни между човеци, които имат развратен ум и са лишени от истината.*“

28. И тъй като за достигането до истината ни пречат тия три неща: високомерната нагласа, разногласието в мненията и невярата, че ще

намерим истината, то Христос им се противопоставя с думите: „*Един е вашият Учител — Христос*“. Ето, той казва, че Христос е *учител* — за да не сме надменни в знанието си; казва, е *един* — за да няма разцепление в схващанията ни; казва, че е *наш* и че е готов да ни помага — за да не се обезсърчим: защото самият той иска, и знае, и може да ни научи, пращайки оня Дух, за който говори Иоан (16:13): „*А кога дойде Оня, Духът на истината, ще ви упъти на всяка истина.*“ Дай Боже и нам!

Превод:

Георги Капривев.